

i en el seu destí sense esperança. Per últim, el tercer poema aborda una de les ferides més profundes que van acompanyar durant molt de temps la jove Janina: el sentiment d'haver estat abandonada per la seua mare i l'experiència de la solitud enmig de la més extrema adversitat. El poema gira al voltant d'una pregunta, que és també un retret («Ai!, ¿per què em feres un tort/ i sola em vas deixar?/ ¿Amb tanta gent ignota/ he de bregar sola?») i prega pel retorn de la mare morta, que és alhora l'anhel de la pròpia mort. Un dels grans poetes del segle XX, per bé que ideològicament indesitjable, com ara Gottfried Benn va expressar immillorablement aquest dol al poema «Mare» («Et porto com una ferida/ sobre el meu front, que no es clou./ No fa mal sempre. I no s'escola/ el cor, a través d'ella, mort./ Sols, a estones, torno cec i sento/ sang a la boca.»). Si aquest era el sentiment d'orfandat experimentat per un fill que va perdre molt jove la seua mare, cal que imaginem el drama d'una noia que durant anys s'hi va sentir abandonada, fins que amb la maduresa va encertar, finalment, a entendre els motius de la decisió materna.

Ens trobem, en definitiva, davant d'un testimoni singularment rellevant sobre una de les grans tragèdies de la nostra època, tant per les circumstàncies en què es va forjar, arran mateix dels esdeveniments relatats, com per l'edat de l'autora i la seua peculiar escriptura. Al llibre se'ns informa que Janina va reelaborar anys després les seues memòries de joventut en una novel·la, escrita en hebreu, la seua llengua d'adopció, que fou premiada a Israel. Com a lector, només puc expressar la meua esperança de poder llegir algun dia també en traducció catalana aquesta obra que, sens dubte, constituirà un digne complement de l'extraordinària memòria que ara ha vist la llum. □

Resistència a la dissolució

Francesc Viadel

*Valencians, encara. Cinquanta anys després
de Joan Fuster*

Vicent Sanchis

254 pp, 2012, Barcelona, Proa.

Mig segle després de la publicació de *Nosaltres els valencians* de Joan Fuster, la seua visió del país continua sent tan productiva com neguitejadora entre els valencians i, encara, entre alguns sectors nacionalistes de la inequívoca Catalunya de les quatre províncies. D'una banda, perquè és motiu de permanent reflexió, la qual cosa és d'agrair en una cultura que, com la nostra, tendeix perillosament a la trivialització i al subproducte literari d'inspiració mediàtica, una cultura afectada pel màrqueting i dominada pels eslògans. De l'altra, perquè és al voltant d'aquesta visió del país que alguns ciutadans continuen treballant, somiant, en l'articulació civil i política d'un cert model de societat ben distint, per cert, a l'impulsat i en certa manera imposat per les classes dirigents del país, al capdavant tossudament contrari a unes inèrcies històriques que tant ens han arribat a perjudicar col·lectivament.

Del cert que el seu discurs, però sobretot els efectes constructors d'aquest, ultrapassa de llarg les qüestions d'identitat, nominalistes o fins i tot vexil·lològiques, si voleu apurar... i tot això per més que alguns fusteròfobs s'entesten a no voler veure-ho. Fet i fet, en aquestes alçades del ball resulta en-

sopit assistir a la posada en escena de determinades revisions en les quals se'ns presenta un Fuster que se suposa que el 1962 hauria d'haver radiografiat econòmicament el país amb la precisió d'una moderna màquina de tomografies; o bé un Fuster satànic a qui s'acusa d'haver provocat el naixement d'un anticatalanisme ferotge al qual, per cert, es confia que es podrà amansir amb un bombardeig de perifrasis patriòtico-regionals o, encara, amb el ja conegut joc polític de la dissimulació. Són qüestions tot plegat que ja es varen debatre en el seu moment. En qualsevol cas, a la llum d'aquestes revisions d'última hora —potser caldria parlar de retrets— Fuster sembla que perd el seu caràcter més genuí, el del pensador obert, per esdevenir una mena de profeta maleït junt amb tots aquells que, en citar-lo o reconèixer-s'hi, passen directament a convertir-se en l'*enemic*.

Sense anar més lluny, fa uns pocs anys *La Vanguardia* carregava de valent contra un llibre publicat per la Universitat de València amb el títol *País Valencià segle XXI. Vint-i-una reflexions crítiques*, editat per Antoni Furió, Gustau Muñoz i Pau Viciano. Vaig participar-hi junt amb d'altres autors com Martí Domínguez, Adolf Beltran, Francesc Pérez Moragón, Toni Mollà o Doro Balaguer.

Els periodistes del rotatiu conservador de seguida van ensumar en aquells escrits de vocació civil la inspiració «satànica» de Fuster i, per tant, les conseqüències d'un error d'apreciació de la realitat, entenem que continuat, persistent i carregós. Tot plegat, segons els periodistes, les dues dotzenes d'autors havíem badat greument. Vivíem encara en el país preindustrial que va veure el de Sueca. Vivíem al marge d'una societat amb un model econòmic que, pel que sembla,

era l'enveja d'Europa, i no ens n'havíem assabentat, tan capficats com anàvem amb les coses de la capella. Segons aquella llarga crònica, també equivocàvem els termes en què calia establir les relacions entre Catalunya i el País Valencià. En definitiva, calia limitar-les a una fructífera relació econòmica que havien de gestionar els qui entenien de la 'cosa'... ja n'hi havia prou, doncs, de barallar-se per un accent de més o de menys, com si el conflicte lingüístic del català, amb les seues tremendes conseqüències, també econòmiques, pogués reduir-se a una simple baralla de filòlegs embogits, a una nimietat amb la qual no cal entretenir-se. Vaig denunciar també en aquell llibre la visió benèvola d'alguns indígenes sobre la dreta local i la immoralitat indecent d'un president, Francisco Camps, capaç de comportar-se com un autèntic tirà i, vés per on, això em va convertir, junt amb la resta de coautors, clar, en una mena de *fusteria enragé*...

Vist el que ha passat, vull dir, situats davant l'estampa terrorífica d'un país econòmicament i socialment devastat, amb quasi 200 casos de corrupció política investigats en els jutjats, amb el país condemnat a la mendicitat institucional i exposat a la vergonya pública mundial, amb l'economia enfonsada, amb les institucions pregonaument desprestigiades, crec que els detractors d'aleshores haurien, com a mínim, de revisar els seus papers.

Ara es podrà dir que la culpa de l'actual situació la tenen els mercats i *maria santíssima*, *Fu Mantxú* també si molt convé, però el 2009, i el 1995, i encara abans quan Zaplana només era que un advocat d'a quinzet sense faena, molts valencians *enragés*, (no sé si fusterians per tal com desconec on s'hi apunta u a *això*), ja havien denunciat, amb vehemència fins i tot, els abusos i els perills

d'un model, a fi de comptes el del bloc conservador. Un bloc, com tothom sap, ben poc valencià, anticatalà militant, disposat a mantenir en la caverna a tota la societat si és que això els hi permet preservar la seua hegemonia. A l'altra banda, hi havia i de fet hi ha hagut des de fa mig segle, la minoria valencianista arrengrerada generalment amb les idees progressistes, confosa sovint amb una modesta i minvada oposició política incapaç d'imaginar un país plenament autònom, d'aturar la festa de l'especulació urbanística i menys encara de deslliurar-se de les pràctiques autoritàries dels successius governs del PP.

Trobe que era necessària aquesta introducció per tal d'evitar qualsevol prevenció davant del llibre de Vicent Sanchis, *Valencians, encara. Cinquanta anys després de Joan Fuster*. Un llibre, val a dir, que en cap cas ha estat escrit per un fusterià *enragé*, més aviat tot el contrari. Guardonat amb el XXXIII Premi Carles Rahola d'Assaig que atorga la Fundació Prudenci Bertrana, intenta donar llum, explicar sobretot als catalans, què ha passat històricament i política al País Valencià. Comptat i debatut, per què a partir del segle XVI els valencians van començar a «ser una altra cosa».

L'enigma no és gens fàcil de resoldre. Sanchis tira mà primerament del relat històric seguint —ací sí— el fil traçat per Fuster, el de l'especificitat del «cas valencià», producte d'una història que s'havia anat separant del Principat a partir d'un passat medieval comú. Novament, recorda Sanchis igual que van fer en el seu moment Cucó, Lluç, Furió i tants d'altres, el paper primordial del *Nosaltres* en el despertar d'una consciència política i civil que, malgrat totes les dificultats, crec que ha estat capaç d'evitar fins ara una completa assimilació.

«Les reflexions nacionals sobre el cas valencià abans de 1962», escriu Sanchis, «havien estat gairebé sempre timorates, pensades per a no fer estralls excessius i amb una solvència literària molt més que discutible, d'acord amb el país precari que les acollia. Per contra, la proposta fusteriana era clara, límpida, d'una transparència perfecta». Fuster parlava de coses que ja s'havien teoritzat als anys trenta però «sense el tel de prudència i correcció nacional excessiva que fins aquell moment havia caracteritzat quasi totes les aportacions que, des del País Valencià, reflexionaven sobre la matèria autòctona».

En bona part del llibre l'autor es permet dissecionar l'emblemàtic text de Fuster que li ha servit d'excusa per al seu assaig. Ho farà amb una certa prudència, però, també sense caure ni en la deriva llepafils ni en el dramatisme, tot plegat amb l'esperit d'un periodista acostumat a l'esgrima dialèctica practicada en calent. Així, apreciarà que *Nosaltres els valencians* és llibre estructuralment confús, desordenat, amb un esquema previ que es va alterant i complicant, «(...) a còpia d'intuïcions i de necessitats creades, a mesura que l'autor n'avançava la redacció». El desordre d'alguns dels plantejaments, sovint desconcertant, la improvisació en alguns moments no evitaran, això no obstant, segons Sanchis, l'eficàcia ni la pretensió d'un text escrit per algú amb una solvència intel·lectual fora de dubte capaç de somoure un país, amb unes conseqüències culturals i polítiques extraordinàries.

L'autor, com dèiem, repassa la història dels valencians a partir de l'itinerari del suecà, matisa també les llums i les ombres del text fusterià, però, sobretot s'interessa, indaga sobre les conseqüències d'aquest en la societat valenciana, les immediates en el mo-

ment de la publicació i les posteriors, totes les que han perdurat al llarg d'aquests anys. És ací, en aquest punt, on el periodista emergeix amb més força. Sanchis constata l'èxit del fusterianisme en l'àmbit de la cultura i de l'acadèmia i el seu fracàs relatiu en el de la política. La influència inicial del pensament fusterià en els partits polítics de la transició i, per contra, l'auge de l'anticatalanisme avui assumit pel PP. Un anticatalanisme que no és cap altra cosa que la manera, diu, que tenen els valencians de ser espanyols.

Adaptant la frase final de Fuster, Sanchis escriu: «El fusterianisme ha estat, socialment, un fracàs. Ha estat de tota manera, un èxit. Si jo puc escriure avui aquest llibre, no és perquè Joan Fuster va fer la seua feina, més bé o malament, però positiva? I encara: jo, i els que vénen darrere meu, no som com un testimoni d'una perduració i alhora d'una renovació important?».

Una perduració i una renovació, ara més protagonistes que mai, en un moment en què el model regionalista conservador impulsat pel PP (un partit que havia optat «amb fervor, per la dissolució» dels valencians dins d'Espanya), es podreix. Al capdavall, el pretès *poder valenciano*, tantes vegades venut amb els oripells d'un regionalisme que es volia d'èxit, ha donat pas a un paisatge de devastació absoluta.

El discursos triomfalistes, l'anticatalanisme rabiüt, el clientelisme, amagaven la realitat d'un model basta en l'especulació econòmica més salvatge. El país del PP, recorda Sanchis, és una «regió alegrement dissolta en el conjunt espanyol. Decididament sucursalitzada. Amb unes 'peculiaritats' que només cal reivindicar des del folklore. El *valencià* els és tan útil com el

panotxo o el bable als seus col·legues murcians o asturians. O per contraposar-lo al català. És a dir, per a impedir que els valencians prenguen consciència de la importància, com a català, de la llengua que encara parlen. Els que encara la parlen.»

El periodista és contundent en referir-se'n a la sucursal valenciana d'Aznar, instal·lada en el govern autonòmic des de fa quasi vint anys: «Per a la casta política que ha governat el país en les dues darreres dècades, ser una província d'Espanya és una de les poques coses importants que es pot ser en aquest món. Sobretot, quan no es pot ser ni es vol ser res més». «Els dirigents i els militants populars valencians», escriu, «consideren virtuts irrefutables i irreversibles tots els defectes col·lectius que Joan Fuster denunciava a *Nosaltres els valencians*. Han dimitit de la llengua i la cultura que els feia ser diferents dels *altres* espanyols, s'han castellanitzat, viuen amb arrogància la seua 'condició provinciana' i han acatat el trist paper de 'satèl·lit'.»

El cas és que mig segle després de *Nosaltres els valencians*, el País Valencià lluny de ser la societat que va somiar el valencianisme polític i cultural, és un erm assolat. Davant la magnitud del desastre, Sanchis, es pregunta si els valencians seran capaços d'entendre l'origen i les causes de tanta desgràcia —atur, corrupció, dèficit públic— o si, ben pel contrari, les atribuiran a un *mal general* que afecta Espanya. Per al periodista la resposta radica en la capacitat de persuasió, de maniobra de la resta de forces polítiques en l'oposició, de si aquestes tenen capacitat d'articular una alternativa en un país encara «sense política» en el sentit ambiciós al qual es referia Fuster, a l'existència tot plegat d'uns polítics, «decidits a acabar amb la dissolució i la resignació nacionals».

La desvertebració territorial a penes paliada per l'existència d'unes institucions autonòmiques tampoc no posa fàcil aquest desitjat ressorgiment del país, la renacionalització a la qual es refereix. Ni els efectes d'una immigració massiva no integrada, ni el desordenat creixement urbanístic del país, ni les polítiques liquidacionistes engegades pel PP ací, però també a les illes Balears.

En qualsevol cas les eleccions, les que vénen i les de més enllà, decidiran, assegura l'autor, si hi ha una alternativa pròpia, solvent de valencianisme polític o no. Un valencianisme polític ara com ara minoritari, una minoria «amb voluntat prescriptiva» que «ha demostrar a la resta de la societat que formar-ne part és un actiu que els interessa». Capaç, en definitiva, de suplir la deserció del PP i del PSOE i de substituir-ne el model castellanocèntric, hegemònic durant segles.

«El nacionalisme valencià», proposa, «ha de traçar un programa de mínims –de mínims socials– en tots els àmbits i ha de començar a actuar com a lobby ambiciós, inquiet i tens». Cal construir segons la perspectiva de Vicent Sanchis, un valencianisme social actiu, capaç de superar el marc constricte del gueto. Una diagnosi encertada i que ve a afegir-se a d'altres reflexions posades en circulació darrerament, molt més productives i pragmàtiques que les discussions tribals o els conclaves filològics a què ens tenia acostumats un cert valencianisme ortodox.

L'empresa sembla tan necessària, tan forçada pels esdeveniments, com de difícil consecució. Prou sabem que des de la cultura, des d'una certa societat civil s'ha intentat –i s'intenta amb insistència– teixir un marc de complicitats que ha d'acabar

per força amb l'obtenció d'un programa polític i social de mínims capaç d'il·lusionar una majoria de valencians i de treure el país del pou. No serà senzill. Els interessos dels partits, els personalismes i les velles rancúnies, les dificultats estructurals, com ara l'absència d'una estructura comunicativa veritablement democràtica, ho posaran molt difícil. Algun assagista lúcid ja ha advertit que l'oposició política faria bé de prioritzar l'adopció d'acords i iniciatives conjuntes en les institucions on està representada en comptes de reunir-se cíclicament sense massa resultats per a parlar d'una hipotètica derrota de la dreta. La manca d'aquests acords conjunts no fa sinó posar en relleu la dificultat d'una empresa que, més enllà dels pronòstics optimistes, es preveu duríssima.

Hi haurà polítics, doncs, amb la suficient talla per a liderar un repte que va més enllà d'un recanvi governamental, com desitjava Fuster i reclama ara Sanchis? No més el temps ho dirà. □